

ÖRÖKVÁLTÁSÁG.

ÍRTA

ERDEI FÜLÖP.

PESTEN,

EMICH GUSZTÁV BIZOMÁNYA.

Sok mondatott és íratott már az örökváltságról, de úgy látszik, még nem kielégítőleg. Ez ügyben néhány — nekem legalább úgy látszik — életrevaló eszmém van, mellyeknek közlését hazám iránti kötelességnek tartom. Miután pedig nálunk a népesség $\frac{13}{15}$ -dének nyilatkozatra orgánuma nincs, a hírlapok meg még a szerkesztői önkény által is lenyűgözték oly annyira, hogy az embernek minden kedve elmúlik azokban nyilatkozni: elhatározám magamat e röpirat kiadására, mellyben, mielőtt saját véleményemet kifejteném, valamennyi tudtomra esett, e részbeni javallatok megbírálólag összeállítatnak. Célja e soraimnak bizonyos eszmékröli gondolkodást ébresztetni, a történt javaslatok fölötti ítéletet megkönnyíteni, és így a közvélemény megállapodásához járulni, melly közvéleménynek, ha létezik, a törvényhozásnak is hódolni keli; hogy pedig létezik, hiában tagadja némelly, paradoxonokat kedvelő hazánkfia. Vessen csak egy pillanatot a fontos political napikérdéseknek akármellyikére, és meglátja, mennyire változott legyen meg egy pár rövid év alatt a közvélemény.

Mondandóimat egyébiránt nemtudósok, s inkább gazdasági ügyekkel elfoglalttak módjára minél rövidebben s minél egyszerűbben előadni igyekszendem. Miután pedig a könyvekből s folyóiratokból! kiírást fölötte haszontalan dolognak tartom, s mivel ezen ügy históriája, jogállapota, s más országokbani megszüntetése, vagy még fenállása módjáról az elégen túl íratott már, azok idézésével e csekély iratomnak tudományos szint adni nem kívánok.

I.

Az úrbéri viszony kártékony hatásáról, s megszüntetésének legsürgősb szükségéről.

Az úrbéri viszony számos kártékony s gyászos következményei annyira elismervék, hogy azokat hosszasan fejtegetni szükségtelen. Rövideben érintve elosztandók azok anyagiakra és erkölcsiekre. Anyagilag károsan hat az úrbéri viszony, a mennyire a földművelés emelkedését egyáltalában gátolja. Míg t. i. a földbirtokost kényszeríti elégtelen, kelletlen, s rossz úrbéri munkával földjét műveltetni, más részről az úrbéres földet olly bilincsben tartja, melly minden emelkedést akadályoz, minthogy az úrbéres sem idejével, sem földjével szabadon nem rendelkezhetik, s mivel szorgalmának gyümölcsében mással osztoznia kell, mi által minden nagyobb beruházásra és serényebb művelésre való ösztön csirájában elnyomatik. Ta-

pasztalni is, miszerint a jobbágyok csak szabad földjeiket, p. o. rétpótléket, vagy a réttörést javítgatják némileg, míg a rendes dézma alatti földeket annyira elhanyagolják, hogy évről évre silányabb termést adnak, kivált mióta az ugartermés dézma alul felszabadult, azóta a földet sem nem javítják, sem nem pihentetik, mi ha így megy, a köves Arabia sorsa vár az úrbéres földekre. Avagy nem érezzük-e már jelenleg is az általános termés mindinkább csökkenését? Hasonlóan gátolja a jobbágyot a jó s rendes marhatartásban, mivelhogy marháját idegen munkában csigáznia kell, s rendszerint a legsürgetősb munkaidőben annyira zaklattatok, hogy hacsak saját munkáját végképen elhanyagolni nem akarja, marhájának a szükséges pihenést nem engedheti.

Az átmenetet az anyagi károkból az erkölcsiekre képezik a mindennapi visszaélések mind az úr s tisztjei, mind pedig a jobbágyok részéről, mik közvetlen szintűgy anyagilag mint erkölcsileg, mind a két félre legkártékonyabban hatnak.

Erkölcsei kárai az úrbéri viszonyoknak oly súlyosak, mint semmi másé, mindenekelőtt a hazalakosít követelőkre és teljesítőkre osztja; hogy azok közt tehát bizodalom s egyetértés nem létezhetik, szembetűnő; hogy pedig oly álladalom, mellynek lakosi ekként szétoszlanak, boldog nem lehet, kiki átlátja. De ha létezik bár e viszonynál igazságtalabb, s talán nyomasztóbb is, de ingerlőbb s bosszantóbb bizonyára nem. Ha valaki pénzében meg-

károsítatik, vagyona csorbát szenved, fáj, de tűrheti, de ha akarátja ellen munkára hajtatik, ha véres verítéke által természetett gyümölcsét addig haza nem hozhatja, míg más egy részét el nem viteti, ha ügyeinek elintézésében minduntalan gátoltatik; az vagy türelmét veszti, vagy elfásul.

Mi káros s veszélyes az illy alternatíva, magyarázni nem szükséges. Elnyomja továbbá ezen viszony a becsületérzést, fondorkodóvá, alattomoszá, s ravasszá teszi az embert; szoktatja tunyaságra, butaságra s naplopásra, de minek ezt folytatni, miket már mások is többször ismételték. De van ezen viszonynak még egy anyagi és egy erkölcsi keserű gyümölcse, melly tudtomra még nem érintett. A gazdasági ügyekbe mélyebben avatott tudja, miként az csak akkor jutalmaz kellőleg, ha a munkaerő productiv erő is egyszersmind, azaz, ha azon marha, melly a földet szántja, javítja is azt egyszersmind, onnét a marhatartás és marhatenyésztésnek nagy fontossága a gazdasági rendszerben; a ki tehát idegen munkaerőben bízik, kétszeresen csalódik, mert olly munkaerőben bízik, melly először ki nem elégítő, s másodszor, nem productiv; míg ha azon munkát saját marhájával viteti végbe, ugyanazon földből nemcsak annak tartását, hanem a javítás által aránytalanul sokszorozott termést is nyer ki. És ez anyagi kára. Erkölcsi kára pedig abban fekszik, hogy mindamelllett, hogy a föld becse naponta emelkedik, s az úrbéri föld szabad adásvevés tárgya, mégis

igen gyéren találkoznak míveltebb emberek, kik úrbéri telkeket vesznek, a mi igen természetes; mert kiben kis önérzés van, nem akarja magát az úrbéri viszonynyal járó servitusnak, súrlódásoknak, s boszantó viszontagságoknak alá vetni; pedig ez sok oldalról káros. A csak kissé míveltebb egyének ugyan is, kik nevelésüknél fogva béresi munkára nem alkalmasok, sokkal nagyobb arányban szaporodnak, mint az azoknak megfelelő hivatalok, elannyira, hogy csak a legkitűnőbbek, vagy legszerencsésebbek nyernek alkalmazást; innét a szinte félelmes számra növekedő, alkalmazás s munka nélküli egyének sokasága, kik az álladalomnak nem csak terhére, hanem positiv ártalmára esnek, míg, ha jobbágytelkek megszerzésére kecsegtetnének, nem csak mint földművesek már foglalatosságaik által válhatnának hasznos polgárokká, midőn egyszermind a földművelést okszerűbben üzvéen, s több kezet foglalatatoskodtatván, sokkal több munkás embernek becsületos kenyeret nyújtanának, mint a mennyi általuk a földbirtokból kiszoríttatnék: hanem főleg az által használnának, hogy példa gyanánt szolgálnának a többi földművesnek, kik sokkal hajlandóbbak hasonlók példája után, mint nagy birtokosoké után indulni. Egyegy helységben néhány míveltebb gazda leendvén, azok sürgetnék az egy tagbai összesítést, mutatnának okszerűbb földművelést, gondoskodnának nevelő intézetekről sat.

Ezekből világos, mikint az úrbéri viszony megszüntetése, mind az igazság s méltányosság,

mind pedig az országos gazdasági s gazdasági szempontból tekintve, nem csak kívánatos, hanem annyira szükséges, hogy az országos teendők közt legis legelsőnek kinyilatkoztatható. Legislegelsőnek mondám azért, mivel azokkal, kiké kérdést az adó elvállalásától szerelnék felfüggeszteni, egyet nem értek, és pedig azért nem, mivel 1-ör az igazság s méltányosság érzése bár mennyire parancsolja is az adó elvállalását, még sem ébresztett annyi ingerültséget a kiváltságos rend ellen, mint az úrbéri viszony, mint az már fölebb megfejté lett, a politica pedig józanul azon igazságot tartozik előlegesen orvosolni, melly leginkább éreztetik.

2-ör Az úrbéri viszony megszüntetésének szükségessége, hasznossága, s méltányosságáról sokkal általánosabb a köz meggyőződés, következőleg az adókérdésnél sokkal érettebb, sokkal kevésbé a pártok ellenzésének kitéve, és így sokkal kivihetőbb; miszerint tehát igen kár volna azt ettől felfüggeszteni, s kivihetőségét bebonyolítás által nehezbíteni.

3-ör Azon állításban, miszerint a jobbágy csak az adó elvállalás mellett képes úrbéri terheit megváltani, teljességgel nem osztozom, és pedig elméletileg nem, mivel ha egyszer az úrbéri viszony a jobbágyra nézve nyomasztó tehernek, s annak megváltása, igazságos, s erejéhez mért eszközök s módok által, hasznosnak találatik, akkor e megváltási teher nem lehet elviselhetlen. Gyakorlatilag nem, mivel a jobbágyi viszonyokat ismerve, meggyőződtem, hogy ámbár nem tagadható, mikint

vannak helyek, hol a jobbágyok még most az úrbéri viszony megszüntetésénél fogva felmaradandó időt jobbra használni nem tudnák, de a többség, az úrbéri terhektől megszabadulván, s ama felszabadított erőt haszonra fordíthatván, a megváltási léhrhet, mostani körülményei közt is elviselheti, ha az akkint módosítatik, hogy nem az egész országban egyszerre, — a mi úgy is képtelenség — hanem részenkint történék, tekintettel azon vidékekre, mellyek arra képesebbek, mialatt a körülmények a többit is a képesség fokához emelik; és ha az évenkinti lerovás akkint intéztetik, hogy az eleinte kisebb lesz, s csak aprónkint növekednék. De ezekről alább bővebben.

II.

.Azúrbéri váltság kényszerítőleges elrendezéséről.

Tizenegy éve immár, mióta az engedményező törvény fenáll, és sikere eddig fölötte csekély; hol a földes úri igény túlcsigázott, hol a jobbágyi ígérret túlságig csekély, a mi máskép nem is lehet, szabad alkut engedvén olly annyira különböző s különféle egyének s körülmények közt. Néhol 5 hajlam is vagy egyik vagy másik, vagy mind a két félben hiányzik, legyen az, átlátás hiányából, vagy a szokáshoz ragaszkodásból, s minden újtástóli félelemből. Ez ügyet tehát tovább is szabad alkura bízni, akár egyik, akár másik részről annyi volna, mint annak életbe léptetését legalább e században

még nem akarni. Más kérdés azonban az: van-e a statusnak joga ezen ügy kényszerítőleges elintézésére?

Nem bocsátkozván azon vitába, az úrbéri jövedelem valljon magánjog természetű-e, vagy sem s csak azon szempontból indulván ki, mikint a jog nem az erőn, hanem az elfogulatlan, nem érdeklett, és így indulattól fel nem hevült ember kebelében rejlő igazság érzetén alapul, melly ritkán csal; bátran kimondhatom., hogy nem csak a földbirtokosságra nézve, melly különben is a törvényhozásra befolyással bírván csak saját maga kebeléből kifejlett többség által szab magának törvényt., hanem az úrbéresekre nézve is, kikről nélkülök intézkedtetik, joga van a statusnak, közjóra célzó igazságos, s az érőhez mért kisajátításokat elrendelni. A józan ész., a mindennapi tapasztalás, s a világtörténet egyiránt tanúsítják ugyan is miszerint állandóan csak a józanság s miveltség erkölcsi ereje uralkodhatik, s ha imitt amott a tömeg nyers ereje fel is kap, uralkodása tartós nem lehet, mert maga magát emészti fel s onnét van, hogy világrészünk bármelley alkotmányos tartományában is a sokaság csak közvetve, t. i. követválasztás által gyakorol political jogot, és ezt is csak az, kiről political képesség, t. i. elegendő belátás s függetlenség feltételeztetik, minek fokmérője eddig — míg jobb nem találtatik fel — a vagyon, vagy is a census. A hol tehát a nép, vagy annak bizonyos osztálya, political jog nélkül tapasztal

taltatik, rendszerint feltehető, mikint az nagy részben arra még nem érett – a mi ugyan az erőszakos elnyomásnak okozatja is lehet – vagy ha igen, csak az imént kezdett fejlődni, mert különben, a political jogot gyakorló rész által, ha az elegendő okos, önként vétetik be testvérileg az alkotmány sánczaiba, a mi, világtörténeti örökös dicséretére, hazánk nemességének egy része által a népképvisélet behozatalával szándékoltatik. Míg tehát ezen állapot be nem állott, addig politicalilag kiskorúnak tekintendő, mellyről az uralkodó rész, míg az igazság ösvényén marad, valódi közjóra célzólag, joggal intézkedhetik és annyival is inkább akkint, mi által, mint az örökváltság által, leghathatósabbán a political képességhez közelebb emeltetik.

III.

Az örökmltság közül felállítandó néhány elvekről.

Országos elintézkedéseknél nem lehet eléggé óvatosnak lenni, mert néha mindamellet, hogy az intézkező tökéletesen az igazság s méltányosság terén áll, intézkedései által több rosztat eszközöl mint jót, ha az intézkedés minden lehető következményeit előlegesen lehető legjobban meg nem fontolja. Tárgyunknál fő figyelmet igényel az, hogy a létrehozandó váltság által a földművelés nagyban akadályt ne szenvedjen. Ebből kö-

vetkezik tehát 1-ör, hogy a megváltás ne történjék az egész országban egyszerre, hanem az egész hazát p. 10 kerületre felosztván, évenként egy-egy kerület váltassék meg; mert az illy mélyen beható átalakulás, melly az egész létező földművelési rendszert gyökerében megingatná, minden zavaroktól, s rendetlenségektől – kivált elején – egészen ment nem lehet, éhez tehát szükséges aprónként hozzá szokni, annyival is inkább, minthogy így a tapasztalásnak, mint a legjobb vezérnek, idő s tér marad, a netalán elkövetett hibák kijavítására. De különben is kivihetlen az egyszerre megváltás, mert legyen annak eszköze bár pénz, vagy föld, vagy hitel, vagy akármi más, sem az időből, sem a körülményekből nem telik ki egyszerre olly roppant erőt mozgásba hozni. A pénz ugyan is olly nagy mennyiségben semmi módon meg nem szereshető, s ha volna is, annak rögtöni rettenetes felhalmozása becsét annyira lenyomná, hogy a váltságdíjat a birtokos csak név szerint, de nem érték szerint kapná meg, és akkor az elvesztett földművelési erőt ki nem pótolhatván, az országos gazdaság nagyban felakadna, minek gyászos következései kiszámíthatlanok.

A földbeni kihalás pedig ép az mi legtöbb időt igényel, s minden eszközök közt a legkése- delmesb. A hitel megint józanul, s bizonyos bu- kás nélkül, ha lehetne is, egyszerre olly nagyban igénybe nem vehető. Tekintvén továbbá azt is, a mi már főlebb érintetett, miszerint vannak hazánkban

olly vidékek, hol a munkának még most olly csekély a becse, hogy a jobbágy felszabadított erejét a váltsági díj megkeresésére nem fordíthatja; szükséges azt aprónkint végbevitetni, kezdvén olly kerületekkel, mellyekben a körülmények legkedvezőbbek, mig néhány év alatt ép a váltság elterjedése s bizonyos általános következése, megszábott idő alatt életet s mozgást idézend elő mindenütt az egész hazában elannyira, hogy ama említeit vidékek is addig a megváltásra megérnek. Következik 2-or, miszerint a zsellérek ne a jobbágyokkal egyszerre, hanem az azok megváltására szabott idő lefolyta után, de most mindjárt történendő törvény általi meghatározás mellett szinte részenkint, p. 5 év alatt történjék meg, és pedig nem csak azért, hogy a váltsági eszközök kiállítása ez által is könnyíttessék, hanem főleg azért, hogy a földművelés nagyban fel ne akadjon. Képzeltetni ugyan is – hogy az úrbéri munka eltörlése eleintén ellenhatást fog szülni, azaz, mielőtt a dolog rendes kerékvágásába jövend, a munkaerő gyér lesz, becse növekedendik, de makacsság is lesz akármennyi. Ne mondja senki, hogy az úrbéres vállaira süllyedő megváltási teher munkára fogja serkenteni; fogja ugyan egy részét, de egy részét csak későbbben néhány keserű tapasztalás után; a ki ismeri köznépünk nagy részét, kivált a zsellérséget, tudja, mint örül az, ha henyélésre s restségre ürügyet talál, ha mindjárt koplal is mellette. A szekeres munkát a földbir-

tokos majd csak kipótolja béresek által, habár valamivel drágábban is, de a kézi munkát, a józan gazdaság ama sarkkövét, melly csak bizonyos időszakokban halmozódik fel, s mellynek kedvéért annyi embert egész év alatt tartani nem lehet, azt honnét pótolja, míg az ellenhatás tart? Hetényi erre azt mondja: „Többet ér a szabad munka, a kényszerítetttnél,” az igaz, ha kapható; de ha nem kapható, akkor mit sem ér. Mondja továbbá: „Népesíteni kell, addig pedig kevés földet jól művelni, s a többit kövér kaszálókká s legelőkké tenni.” Hogyan lehet jó földművelést űzni, kövér legelőket csinálni, valamint kövér kaszálókat kihasználni munkaerő nélkül, azt én nem értem. – Más részről pedig, habár a zsellérek felszabadítása is igazságos, szükséges, sőt sürgetős is, de országos gazdasági szempontból tekintve még sem annyira, mint a jobbágyoké, hol nemcsak a személy, hanem egyszersmind a föld, s annak művelő ereje is felszabadul. Egyébiránt az úrbéri viszonyból származó keserűségnek legmérgezs fulánkja azonnal eltompul, mihelyt tudják, miszerint ama viszony a törvény világos határozatánál fogva, bizonyos megszabott idő múlva megszűnik.

3-ik elvül volna szerintem felállítandó, mikint egy úttal az elkülönözés és tagosítás is egyszersmind kényszerítőleg – értvén a földesúr s jobbágyok közt – elrendeztetnék. Nem szándékom ezzel mondani, hogy a megváltás attól függesztesék fel, korántsem! hisz ez szörnyen hátráltatná

a dolgot, s nem is szükséges, miután megegyezésben megváltások is történtek már tagosítás s elkülönözés előtt, nevezetesen Apostagon Pest-megyében, miért ne történhetnék ez meg országszerte is, ha előre törvény határozatánál fogva tudva lesz az elkülönözés bizonyos, mikori, s mi-módoni bekövetkezése, mikről alább bővebben. Hogy pedig az elhatározottak, szükséges 1-ör országos gazdaszati szempontból azért, minthogy, az úrbéri viszony keserűsége csak félig volna el-hárítva, ha az úr s jobbágy azontúl is a közös-ségnél fogva minduntalan összeütközésbe jönne, mi által veszélyesebb lenne a földesúri tekintély elmúlása és az ellenhatás beállása után, de az egyszerűség is javasolja azt, egy füst alatt be-vegezni, minek előbbutóbb meg kell történni. Szükséges 2-or gazdasági szempontból tekintve, mivel a nélkül sem egyik, sem másik részen okszerű gazdaságüzés nem is képzelhető. Szükséges 3-or, mivel abból egy meg nem vetendő kútfor-rás nyílnék az örökváltság kieszközlésére, miről alább bővebben. És szükséges végtére 4-er az általam alább megfejtendő örökváltsági kulcs meg-alapítására.

IV.

Az úrbéri munka s dézma megváltásának kulcsáról.

Általános kulcsot sújtó igazságtalanság nélkül, nemcsak az egész országra, de még egy

kerületre, egy megyére, sőt ugyanazon egy határra sem lehet felállítani, mivel majd nem minden úrbéresnél különböző a földesúri haszon, valamint a jobbágy terhe is. És ezen nagy fontosságú tárgyal úgy szeretném elintézve látni, hogy senkinek nemcsak alapos panaszra, hanem még gyanúra se legyen oka, hogy a velejáró teher mindenkire nézve a belőle származó haszonnal tökéletes arányban legyen: nem helyeselhetem azon áldozat színét viselő kulcs-javallatokat, mint a robotnak sokkal értékén alóli megbecsülését, a kilenczedi haszonnak kászámítását, nem úgy mint az élveztetik, hanem az elvetett mag, s a munka lehúzásával, stb. A megváltási kulcs meghatározására tehát egy szinte rövid, s biztos módot ajánlanék, mellyhez semmiféle önkény vagy gyanú ne is férhessen, az illy mód pedig egyedül a választott bíróságban található fel, ha a maximum és minimum törvényhozásiig elhatároz ták. A részletekről alább.

V.

A tudtomra eddig javasolt megváltási eszközök rövid megbírálása.

Ezen értekezésemet minél rövidebbre óhajtván szorítani, a javaslatokat, megbírálásaikkal együtt csak röviden, amint eszembe jutnak, elősorolom. Javasoltatott ugyan is:

1. Jegybank felállítása, melly a megváltandó úrbéres földekre, mint biztos hypothecára támasz-

kodják. De a ki csak egy kevéssé jártas a bankügyben, tudni fogja, mikint az illy bankjegyek minél előbb roppant érték-csökkenést szenvednének, mivel azon jegybanknak okvetlenül buknia kell, melly fekvő birtokra, s hosszas kölcsönzésekre támaszkodik. Jegybanknak legalább is $\frac{1}{3}$ -ában arany s ezüsttel fedve kell lenni, pénzfolyamának pedig szünteleni dagályt és apályt kell képezni, hogy így jegyeinek nagyobb részét mindenkor beválthassa. Különös e javaslatban az, hogy nem csak Tété tie ni, hanem – és pedig részvények mellett – Fogarasy János által is történt 1841-ki szeptemberben a Pesti Hírlapban. Fogarasy úgy látszik, a bankügybeni meglehetősen ismereteit, mélyeket 1842-ki februárban a P. H. 117. számában kifejtett, csak e javaslat közlése után szerzette, mivel ott bankról értekezvén, maga is helyesen állítja, mikint jegybank, csak fölötté kis mértékben szinte %-ban – foglalkozhatik fekvő javakrai kölcsönzéssel, mi tehát az örökváltságra szükséges pénzösszeget tekintve, szót sem érdemel, ha csak 600 millió pfnyi bankjegyet nem akar kibocsátani, a mi különben is képtelenség, különösen pedig azért is, mivel részvényesek ugyan megjárják, észrevévén, mikint olly roppant mennyiségre biztos kölcsönzők nem akadván, 500 millió pftra menő bankjegyeinek nagy része szépen megpenészednék a bankvezető teremben haszon nélkül; kereskedésbe bocsátkoznának talán? de ez kész bukása egy jegy-

banknak; jajgatnának, s oda volna bankjegyeinek hilele. Hát még a bécsi bank sem tenné ám ölébe kezét olly vetélytárs irányában, igaz, Fogarasy azt mondja, hogy a bank, ha bántani akarják, szépen lassan olvasgasson, a kifizetésnél csak egy személyt állítson oda, míg a beszedés teli marokkal, akár 100 ember állal történjék, sat. No de isten mentsen egy illy operatiótól.

2-or. Hogy a jobbágy 1000 pftra becsült váltsági tőke után, vagy 18 évig az úrbéri terhek viselése mellett évenként 33 ft. 20 kr., vagy csak 13 évig, szinte az úrbéri terhek viselése mellett 33 ft. 30 kr., s akkor felszabadulván, még 13 évig 5834 pftnak kamatját üzesse, – miszerint tehát az öszveg a kamatok „kamatja által gyűlne. Világos azonban, hogy mind anyagilag meg erkölcsileg képtelenség kívánni, hogy a jobbágy mostani terhei mellett még ennyit fizessen évenként, és pedig 18 vagy 13 év múlván történendő felszabadulása reményében előre.

3-or. Hogy minden 50 ft. úrbéri haszon után 1000 ftos tőke számíttassék, s ennek 6-os kamatját fizesse a jobbágy évenként 36 évig, és pedig 5 száztolit kamat fejében, s 1 száztolit a tőke lerovására. De ez egyik félnek sem volna hasznára; a földesúrnak nem, mivel ő neki nem a kamat, hanem a tőke kell, hogy gazdaságát felszerelhesse. Aztán, ki azt véli, hogy 36 év múlva ama 60 ftnak még a mostani értéke leend, fölötte csalatkozik; ki nem hiszi, nézzen a múltba,

s meggyőződik, holott ha a tőkét kapná meg, vagy ingatlanba, vagy annak felszerelésébe teszi, mi értékét nem veszti. A kötelezvények eladása pedig nagy veszteséggel jár, mint minden, pénzzé rögtön nem fordítható papiros. A jobbágyoknak nem, mivel e számítás szerint a jobbágy valódiilag $7\frac{1}{5}$ száztolit fizetne, mi a mostani erejét egyáltalán, ha az úrbéri terhek megszüntetnek is, fölülmúlja. Neki kis kamatra kell pénz aprónkint növekedő törlesztés melleit. – Az itt mondottak válaszul szolgáljanak azon javaslatra is, melly szerint a megváltás kamatozó statuskötelezvények által eszközöltessék ki.

4 -er. Hogy a füstpénz maradjon fel, a dézma meghatározott mennyiségben adassék akár természetben, akár pénzben. A magát megváltani akaró tartozék felmondani, történjék küldöttségi megegyeztetés, és segíttessék hiteltárból, és ápol tassék a szakmányi rendszer. – Azaz: nesze semmi, fogd meg jól.

5-ör. Hogy a megváltás közös adóból történjék. Ha a mostani rendes adó elvállalásától nem tanácsos e kérdést felfüggeszteni, mennyivel kevésbbé az. az illy valószínűleg ki nem vihető feltételtől.

6-or. Hogy az adó elvállaltassék, s akkor a jobbágy a megkímélandett adópénzt váltságra fordítsa. De mondám már fölebb, mikint nem tanácsos e legsürgetősb kérdést az adó elvállalásától függeszteni. S ugyan ez okból a más országok-

ban történt adóközösséget feltételező megváltási módokat nem is említem.

7-er. Részvényes zálog s törlesztő bank által a status jóállása mellett kölcsönző pénz által 6-os kamatra. A 6-os kamat a jobbágy erejét fölülmúlja, kis kamatra pedig nem akad részvényes olly rop-pant sommára. És ezzel meg van feelve azon javaslatnak is, miszerint minden jobbágy fizesse földesurának úrbéri terhei tőkéjének kamatját, mi azért nem alkalmazható, mivel a földes úr kis kamattal aprónkinti törlesztéssel meg nem elégedhetik, mert gazdasága erőhiánya miatt felakadna.

8-or. Hogy csak a robot váltassék meg, és az is csak aprónkint, és annak tőkéjét %-ában a jobbágy, s egy $\frac{1}{3}$ -ában a közadótár viselje. Ez azonban szinte az adó elvállalását tételezi fel; de különben is, ha jó is, szükséges is az egész hazában a megváltást nem egyszerre, hanem részenkint végbevitetni: de sem nem jó, sem nem üdvös az egyéni megváltást apródonkint létrehozatni, mi csak toldás foldás volna, a többi közt a jobbágy, ki különben is rendhez, s előre való tervcsináláshoz nem ért, azzal hogy 9 nappal kevesebbet szolgálna, mit sem nyer, mivel azért ideje, kivált sürgős munkaidőben, még sem lesz szabad, s még a földesúr szükségeit sem elégítené ki, csak kútforrásává válnék számtalan visszaélésnek és súrlódásnak elannyira, hogy erkölcsileg talán több volna benne a veszteség mint a nyereség.

9-er. A földdeli megváltás. Ezen javaslat

három alakban merült fel: a) szabály gyanánt mindenütt. Czélszerűtlensége azonban világos. Anyagilag ugyanis a jobbágy olly tőkétől foszthatnék meg, mellyre a földesúr igényt nem tarthat. A földesúr ugyanis, csak úrbéri bilincsek alatt nyögő, roszul mívelt földnek 9-ére, s ugyancsak természeténél fogva kelletlen, s elégtelen robot munkához tarthat jogot, de nem ám a felszabadított föld s munka tőkéjére. Abban pedig az arányt feltalálni teljes lehetetlen; mellette meg több esetben olly kevés földje maradna a jobbágnak, hogy azt kellőleg mégsem mívelhetné, annyival is inkább, mint-hogy nemcsak a dézmái, hanem a robotot is meg kell váltania. Aztán az eljárás fölötte késedelmes, s roppant költséggel járna az egész. A földesurak többségének szinte nem volna hasznára, miután nekik nem föld, hanem erő kell inkább, s attól lehet tartani, hogy a gazdaszat nagyban felakadna. Vannak ugyan, kik inkább a földet óhajtanák, de ez minden esetre a kisebb szám. s nem is azon rész, mellynek túlnyomó érdekeit, a földnek még inkább ingatlaná tévése által, a józan politicának, a többség érdekei ellenében, védeni kell. A tékozlók érdekeit a takarékos s józan gazdák ellenében védni, szinte nem lehel a status hivatása. A váltási pénzöket a beruházáson kívül ingatlaná tenni karóknak lesz erre alkalmuk, az alább kifejtendő remanentialis földek megszerzése által. Erkölcsileg tekintve, ez volna az egyetlen mód, az ingerültség megörökítésére a két fél közt.

b) A földet a földesúrnak zálogképen átadni, mellyrészenkint kiváltható lenne. Ezen mód. midőn az imént elősorolt hiányokban osztozik, egyszerűsmind kivihetlensége is világos, mert eszerint akár minden helység fizetéses mérnököt tartson, aztán mind a földesúr, mind a jobbágy, mit csinálna azzal a sok diribdarab földdel, de számtalan visszaélésekre és elnyomásokra is adna alkalmat. Különben is látjuk, mi könnyen s mi szépen megy nálunk a zálogváltás.

c) Szabad akaratra hagyni a földdeli megváltást. Igen kételkedetni, fog-e akadni olly balga., ki, ha a megváltásra statusiiag olcsó s könnyen leróható segély fog nyújtatni, még is inkább a földdeli megváltást kedvelendi meg, de ha akadna is, kérdem: méltányos-e, tanácsos-e, igazságos-e, s erkölcsileg lehet-e egy gondnokság alatt levő gyermeknek megengedni egy olly cselekvést, mely - lyet észre jövén bizonnyal meg fogná bánni, - fiat applicatio. Ezen javaslat különben is Pest-megye közgyűlésében győzedelmesen megczáfoltatott, mit rövidség okáért ismételni nem akarván, a P. H. 947. számára utalom az olvasót.

10-er. E sorok írója első volt, ki 1841-ben a P. H. 91-ik számában törlesztési statuskölcshont 32 évig sorshúzással indítványozott, e szerint 1000 pftra becsült váltsági tőke után fizetne a obbágy aprónkinti növekedés mellett az első évben 39, a 32-ik évben pedig 107 ftot.

Mellőzvéen a tárgyismeretlenségből származó

ellenvetéseket, csak kettőt érintek különösségük miatt. Fogarasy ugyan is azt veti ellene, hogy e mód nem igazságos, egyik nyer, másik nem; mint jogtudósnak pedig tudnia kelle: volenti non fit injuria; aztán hogy az illy sorsoknak nincs keleté, mert hisz Eszterházy és egyéb statussorsok 10 év óta mindig árúlnak. Hogy kelendőségükről meggyőződjek, vigyen belőlök akármely pesti pénzváltóhoz, megveszik ezek örömet a bécsi börzeáron. Hogy árúlnak épen kelendőségükre mutat, mert nem az első kéz árulja, hanem élénk kereskedelmi cikké váltak azok, s nyereséggel árúlnak, mint bármely más portéka. Tétettek azonban ama indítványom ellen alapos s fontos ellenvetések is, az egyik az: hogyha amaz öszveg, bár ezen operatio mellett is, csak tíz év alatt kölcsönöztetik s forgásba hozatik, még is 10 évig, minden évben, a forgásban lévő pénztömeg rögtön tetemes szaporodást nyervén, becsének csökkenni kell, s különben is zavart okozhat. – A másik az: hogy a kamat az országból kimenne, mivel illy nagy mennyiségű kölcsön belföldön nem volna kapható. S ámbár igaz az, hogy ha a kölcsönvevő a tőkén többet nyer a kamatnál, nyereség az akkor is, ha a kamat kiszivárog, ez esetben pedig a nyereség kétségkívül nagyobb; de jobb még is minden esetre, ha a cél a kamat kifolyása nélkül is elérhető. Az is mondatott, hogy annyi pénzre nem kapunk hitelt, a mit ugyan nem hiszek, de bizonyosan jobb ha kunyorálni nem kell. Ezen

ellenvetések tehát arra bírtak, hogy említett indítványom helyett, a következő szakaszban megfejtendő módot, mint ezen kifogásoktól mentet, s különben is czélszerűbbet, terjesszem a kegyes olvasó elébe.

VI.

Az örökváltsági eszközök kútforrásairól.

Az eddig mondottakból kitetszik, hogy a váltásnak, ha czéljának tökéletesen meg akar felelni, az egész hazában kerületenkint, és pedig körülbelül 10 év lefolyása alatt kell megtörténni, és pedig egyedül pénz általi egyszerrei tökéletes kielégítésével a földesúrnak; azon pénz pedig ne külföldről hozassék; kis kamatra adassék, legalább 30 évre, aprónkint növekedő törlesztéssel. De azt mondják: nekünk nincs pénzünk, s különösen nincs olly nagy mennyiség kis kamatra s aprónkénti törlesztésre adandó, hacsak valami jótékony szellem kincset nem fedez fel számunkra. Az emberi nem gyermekkorában akadhattak illy karácsoni ajándékok, de most már a kincsek rendszerint az ember eszében s tehetségeiben rejlenek. A társadalomban a pénz az, a mi a testben a vér; ez sem nem csont, sem nem izom, sem nem ideg, hanem azon eszköz, mellynek keringése által mindazok létre jönnek; de azért nem az az egészséges test, mellyben sok a vér, a mi bizonyos körülmények közt ártalmas is lehet, hanem mellyben a vér élénken s szabadon

kering. A pénz is csak eszköz levén, nem az a boldog ország, mellyben nagy a pénztömeg, sőt ez bizonyos körülmények közt ártalmas – példa erre Spanyolhon, melly a leggazdagabb arany s ezüstbányákkal bírt Amerikában, honnét azt csak kiásni s hajónkint átszállítani kellett, s még is mind a status, mind a lakosok legnagyobb része örökké szűkölködött – hanem annak élénk s szabad keringése teszi boldoggá az országot.

Van hazánkban pénz legalább e célunkra elég, csak hogy akadozik, nem foroghat szabadon, tehát csak forrásait megnyílni, szabad forgását eszközölni kell, s lesz pénz elég.

A múlt országgyűlésen, nem ment ugyan törvénybe, hanem határoztaték egy országos pénztár alakítása; természetesen; kinőttünk már a gyermekorból, átlátjuk, hogy jobb nevelési intézetek nélkülözhetlenek, több időkre kölcsönt adható hitelintézet szükséges sat. sat.

Főlebb mondám, miként az adó elvállalását feltétlenül használni nem akarom; ha elvállaltatik az adó, az országos pénztár abból gyűl be, a mi minden esetre jobb, kinyílván mellette az indirect adó gazdag forrásai; ha nem, akkor subsidium útján gyűlik, de lesz minden esetre, mert kell hogy legyen.

De arra, hogy céljának megfeleljen, a milliók jó csomója szükséges, nem ugyan egyszerre, hanem apródonkint, mert egyszerre sem megadni,

sem beruházni nem bírjuk, „Gute Dinge brauchen Zeit~ mondja a német.

Az örökváltsághoz szükséges pénzmennyiség előre pontosan meg nem határozható, mivel az. szerintem csak a választandott bíróság ítéletei után sülne ki; de úgy hiszem, nem sokat hibázunk, ha hozzávetőleg 90 millióra tesszük, tehát 10 évre évenként 9 millió. Szintúgy nem vélek csalódnai, ha az országos pénztárba folyni kellendő mennyiséget szintannyira teszem: ez akár a forrást, akár a szükségét tekintjük, nem sok, Ha adó útján jő be, akkor tesz a mostani 8 millió adóval együtt 17 milliót, a mi egy 15 millió lakossal, s 5,2 millió hold mivelhető földdel bíró országnak ép nem sok. Franciaország 1500 millió frankot üzlet évi adót, körülbelül 600 millió ezüst forintot. Igaz, Magyarország nem Franciaország, de mindenestre közelebb arányban áll hozzá, mind nagyságra, mind népességre, mind tehetségeire nézve, mint 17 a 600-hoz. Ha pedig a mostani adó az adófizetők vállain marad, s a 9 millió subsidium útján lenne bejövendő, akkor még úgy sem sok bizonyos levén, miként az ország földhasznának $\frac{1}{3}$ -a a nemesség kezei közt van, 17-nek $\frac{2}{3}$ -a pedig több 9-nél. De nem sok különösen azért, mivel azon pénz; nem csak ki nem megy a hazából, s forgásban marad; hanem azonnal visszatér azon forráshoz, honnan került, mint azt mindjárt látandjuk. De nem is sok, ha a közszükségek hosszú sorát tekintjük.

Úgy hiszem sejdíti már a kegyes olvasó, mikint egy ép nem rendkívül nagy eszköz által két roppant céljt óhajtanék elérni.

Tegyük tehát fel, mikint a törvény 10 évre évenként 9 milliót rendel az országos pénztárba, a honnét az mindjárt közszükségekre fordítandó volna, de ha mellette egy üdvös s nagy céljt, millyen az örökválság, elérhetünk, nem kár 1-2 évig – mi egy nemzet életében csak egy pillanat – a köz intézkedésekkel késni, kivált ha a töke az alatt kamatoz. Ha tehát az országos pénztárba évenként begyülvendő 9 millió egyegy kerület úrbéri megváltására, fordíttatnék, a pénz kútforrásához tüstint visszafolynék, hogy onnan megint ezer csatornában, mint Nílus vize áldást terjesztőleg szét-csergedezzen.

Lássuk most, mikint folynék azon pénz ismét vissza az országos pénztárba. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy azon egész helyes jobbágy, kinek úrbéri terheinek tökéje 1000 pft-ra határozatnék, megszabadulván úrbéri terheitől, a mostani körülmények közt is évenként 35 pftot minden erőködés nélkül bír fizetni, míg fizetési tehetsége az ipar, a föld haszna, s a munka becsének növekedésével, és a közmunkák nagyobb mértékbeni megkezdésével, szinte mindinkább nőni fog. Hogy pedig az 1000 ftos jobbágy – mit természetesen csak mintául véltem fel, melly után a különböző becsúek aranyozhatok – 35 pfnyi fizetéssel az úrbéri terhek megszüntetésével bír, ekkint vélem igazolhatni:

Az illy jobbágy, ki alkalmasint a jobbak közé tartozandik, bir legalább 26 hold első osztályú szántófölddel. Ennek $\frac{1}{3}$ -án, azaz $8\frac{7}{3}$ holdon őszi terem, átmérőlegesen 5 magot számítván, tesz $43\frac{1}{3}$ pesti mérőt, egyre másra búzát s rozst, drága olcsó évet összevetvén, per 2 pft., tesz 86 ft. 40 krt. A másik egy harmadán tavaszi terem átmérőlegesen 6 magot számítván, tesz 52 pesti mérőt, árpát s zabot, olcsó s drága évet összevetvén, egyre másra per 1 ft, 24 kr., tesz 72 ft. 48 krt. Őszi szalmát minden holdra 15 mázsát per 12 kr., tavaszt pedig holdankint 8 mázsát per 16 kr. számítva, tesz 44 ft, 38 kr., összesen 203 ft, 6 kr. Ennek 9-ed része 22 ft. 34 kr., füstpénz 1 ft. Az elmaradandott füstpénz s 9-ed értéke tehát 23 ft. 34 kr., marad még fizetendő lift, 26 kr., mit ha a robotszolgalat alól felszabadult, s 108 napnak csak felét bér munkára fordítja, könnyen megkeres. A mi igen természetes, ha meggondoljuk, hogy az úrbéri viszonyból a jobbágyra nehezülő teher mindig s mindenütt nagyobb, mint a földesúrra háramló haszon.

A váltságdíjat tehát egyegy kerületért a földbirtokosoknak lefizetvén, a kerületbeli jobbágyok úrbéri terheik alul felszabadulnak, s a kifizetett összeggel, a meghatározott arány szerint adósaivá válnak az országos pénztárnak 3 száztóli kamatozással, a mi az e füzet végéhez csatolt táblának mintája szerint, általok visszafizetendő lesz. Abból

látható mikint így, egy szép pénzforgató rendszer keletkeznék, mellynek gyökerei a földművelés s az ipar, szíve az országos pénztár, s végpontjai hazánk minden lakosai lennének. Látszik továbbá, mikint az országos pénztárba szánt pénz, miután keringésében az örökváltásig kieszközlené, 3-a kamattal szaporodva, ismét visszafolynék az országos pénztárba, és pedig mindjárt az első évben szép mennyiségben, melly mindinkább növekedvén, hatalmas kincsforrást képezne hazánk sürgetős szükségére.

De még egy jókora forrás nyílnék közszükségeink számára javaslatom szerint, mellynek mennyisége ugyan előre hozzávetőleg sem tudható, melly azonban semmi esetre sem lesz megvetendő, és aligha belőle a jobbágyok megváltása után következendő zsellérváltásig szinte azon módon, mint a jobbágyoké, ki nem telnék.

Főlebb javaslám, miszerint egyszersmind az uraság s jobbágyok közti elkülönözés s úrbéri rendezés törvényhozásilag rendeztessék el. Ha ez megtörténik, egy nagy mennyiségű remanentialis földtömeg kerül ki apródonkint, mellynek tulajdoni joga, a jelenleg fenálló törvények szerint senkit sem illet, s mellyel a status kétségkívül rendelkezhetik; ha tehát azok illő mennyiségre felosztva nyilvános árverés útján olly szabadföld gyanánt adatnának el, melly minden esetre adó alá tartoznék, egy szép pénzforrás nyílnék közszükségeinkre.

Az eszközök kútforrása ki volna tehát mutatta, csak akarnunk kell, akarjuk tehát, s legyünk boldogok.

VII.

Az eljárásról.

Jól tudom én, hogy ha ezen dióhéjba szorított eszméim elvállaltatnak – bár módosítva is – az eljárás elintézésére nézve rám nem szorulnak; de célja levén e csekély munkámnak a közvélemény megállapodásához hozzájárulni; ne vedd szerénytelenségnek nyájas olvasó, ha azt a restek eme szójárásának kitenni nem akarom: „szép ez mind a papiroson, de a kivitel!

Az eljárás véleményen szerint ekkép történhetnék meg: Az országgyűlés mindenekelőtt az egész országnak hiteles, s az adandó utasítás szerint kimerítő összeírását rendezi el, melly a szolgabírák felelősége mellett kiszabott idő alatt felküldendő lenne. Ez meglévén, az egész haza 10 kerületre osztatik, a megváltási díj maximuma és minimuma meghatározotok, a megváltandó kerületek pedig akkint soroztatnak egymás után, mint ezt az örökváltságra befolyó körülmények, nevezetesen a föld s a munka nagyobb vagy kisebb becse kívánják.

Az országos pénztárba szánt mennyiséget, akár adó, akár subsidium útján elrendezvén, ki-

neveztetnek felelős, de teljes hatalmú kerületi felügyelők, kiknek világos, s a törvénybe igtatott kötelességük volna, kerületöket a meghatározandott sor szerint, s a kitűzött időre, a megváltásra elkészíteni, és pedig akkint, hogy bizonyos napot tűznének ki egyegy helységnek, melly napra – előre tudatván velük a czélt – minden jobbágnak használatában lévő urbarialis földnek s rétnek, rendes földmérési adatok nem létében, vetés és kaszálás szerinti mennyiséget s minőséget tárgyazólagos összeírása elkészítettessék; egyszersmind gondoskodjanak mind a földes úr, mind a jobbágság törvény által határozott, egyenlő számú, szabadon választott bírákról, kik elnököt választanak, valamint ügyvédekről is, kik hanem választatnak – az idővesztegetés miatt a nemválasztó félre kiszabott rögtöni büntetés mellett – a felügyelő által választassanak meg; felszólítván egyszersmind a két félt az ideig való szabad egyezkedés megkísértésére, tudatván velők, hogy a határ mindenesetre, – ha még meg nem történt, – úrbérileg rendbe fog szedetni, valamint a váltság díja akár egyezkedés, akár bírói Ítélet által határozott legyen az meg, az országos pénztárból fog kifizettetni. A meghatározott napra oda rendel törvényes bizonytságot s egy hites mérnököt is, kik kemény s rögtöni büntetés által sanccionált felelőség mellett megjelenni tartoznak, mire nézve, ha a szükség úgy hozná ma-

gával, a személyzet mindjárt törvényhozásilag szaporíttassék meg.

Megjelenvén a felügyelő, – ki azonban bíró nem lehet – elrendezi és megesketi a választott bíróságot, melly előtt mind a két fél felhatalmazott ügyvédei is megjelenvén s az úrbéri javak összeírását előterjesztvén, mindenik fél úrbéri váltságbeli követeléseit s ígervényeit, akár az egész jobbágyságra nézve egyetemben, akár úrbéri birtokonként különkülön. szóval előterjeszti, s azokat kitelhető okokkal támogatja. A bíróság tudomásul vévén a tudandókat magára hagyatja, hol az ügyet megvitatja, és a váltsági mennyiséget titkos szavazás útján elhatározza. A felügyelő, törvényes bizonyság, s a két fél előtt az ítélet kimondatik, s rögtön Írásba tételik, meghitelesítetik, és a bírák, felügyelő s törvényes bizonyság által aláíratik négy példányban, mellyeknek egyike tudomás végett a helytartótanácsnak felküldetik, egyik a felügyelőnél marad, s kettő a két félnek kiadatik, melly ítéletet semmiféle hatalom, sem meg nem semmisíthet, sem meg nem akaszthat; ha pedig eljárásbeli hibák bizonyíttatnának be, azokért a felügyelő felelős, ki az egész eljárásról egy világos, kimerítő s a törvényes bizonyság által hitelesített jegyzőkönyvet vezetni tartozik, melly az országgyűlésnek bemutatandó volna. Elkészítvén így kerületét a felügyelő, az Ítéletek bemutatása mellett, assignálja a szükséges megváltási összevet az országos pénztárra,

Az elkülönzés s úrbéri elrendezés ugyanazon felügyelőre bíztnék, ki azt a körülmények engedte gyorsasággal szinte mindenütt folyamatba hozza, mitől azonban a megváltás fel nem függeszthető, miután annak mimódoni bizonyos bekövetkezése a megváltás alkalmával tudva van. De a rendbeszedési eljárás is, hogy sikere legyen, véleményem szerint szinte mostani hosszadalmas és tekervényes rendszer bilincsei alól felszabadítandó. Annak minden kérdései szinte azon módon a felügyelő közbejöttével, választott bíróság által volnának megoldandók, azon különbséggel, hogy főlebbvihető s mindenesetre jóváhagyás végett felsőbb helyre felterjesztendő, a honnét, ha a per az észrevételekkel együtt bizonyos határidő alatt vissza nem küldetik, helybenhagyottnak tekintetik.

Végtére elrendezendő volna, mikint a meghatározott évenkinti fizetést pontosan nem teljesítendő jobbagynak javai rövid szóbeli eljárás útján az országos pénztár kártalanítására – melly kivétel nélkül minden egyéb hitelezőt megelőz – rögtön szabad nyilvános árverés útján eladandók, melly eljárást szinte semmiféle hatalom sem meg nem semmisíthet, sem meg nem akaszthat; míg az illy lekötelezett telek semmiféle más adósságért el nem zálogosítható, sem pedig fel nem osztható.

Képzelem azon számtalan ellenvetést, melyek a hosszas s késedelmes eljáráshoz szokásunk mellett, e javaslat katonás eljárása ellen fognak

tétetni; de képzelhetni-e hosszas eljárás mellett gyors célérést? Ha akarjuk a célt, akarnunk kell az eszközt is.

Egyébiránt én a felelőségben, a választott bíróságban, s a nyilvános szóbeli eljárásban sokkal több biztosítékot látok, mint a hosszas, tekervényes, s több helyeken álmázkáló eljárásban, mi a jó célt megakaszthatja ugyan, de nem mindig nyújt elegendő biztosítékot.

Év száma	1000 pfnyai váltásági tőke után fizet a jobbágy					Egyegy kerület fizet összesen	Az országos pénztárba fo- lyik összesen
	tőke	kamat		összesen			
		forint	ft.	kr.	ft.	kr.	forint
1	5	30	--	35	—	315,000	315,000
2	5	29	51	34	51	313,650	628,650
3	5	29	42	34	42	312,300	940,950
4	5	29	33	34	33	310,950	1,251,900
5	5	29	24	34	24	309,600	1,561,500
6	15	29	15	44	15	398,250	1,959,750
7	15	28	48	43	48	394,200	2,353,950
8	15	28	21	43	21	390,150	2,744,100
9	15	27	54	42	54	386,100	3,130,200
10	15	27	27	42	27	382,050	3,512,250
11	30	27	—	57	—	513,600	3,710,250
12	30	26	6	56	6	504,900	3,901,500
13	30	25	12	55	12	496,800	4,086,000
14	30	24	18	54	18	488,700	4,263,750
15	30	23	24	53	24	480,600	4,434,750
16	40	22	30	62	30	562,500	4,599,000
17	40	21	18	61	18	571,700	4,756,500
18	40	20	6	60	6	540,900	4,907,250
19	40	18	54	58	54	530,100	5,051,250
20	40	17	42	57	42	519,300	5,188,500
21	50	16	30	66	30	598,500	5,274,000
22	50	15	—	65	—	585,000	5,354,100
23	50	13	30	63	30	571,500	5,428,800
24	50	12	—	62	—	558,000	5,498,100
25	50	10	30	60	30	544,500	5,562,000
26	60	9	—	69	—	621,000	5,620,500
27	60	7	12	67	12	604,800	5,673,600
28	60	5	24	65	24	588,600	5,721,300
29	60	3	36	63	36	572,400	5,763,600
30	60	1	48	61	48	556,200	5,800,500
31	—	—	—	—	—	—	5,202,000
32	—	—	—	—	—	—	4,617,000
33	—	—	—	—	—	—	4,045,500
34	—	—	—	—	—	—	3,487,500
35	—	—	—	—	—	—	2,943,000
36	—	—	—	—	—	—	2,322,000
37	—	—	—	—	—	—	1,717,200
38	—	—	—	—	—	—	1,128,600
39	—	—	—	—	—	—	556,200
Összes.	1000	611	15	1611	15	14,501,250	145,012,500